

להבנת פירוש רש"י לפרשת ויכולו השמים וכו'

(עיוה"כ תשס"א)

בראשית פרק ב-א: ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: (ב) ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:

וברש"י שם: "רבי שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקודש, הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה".

ובאבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרק יב פסוק טו—"ודע כי כלוי מעשה אינו מעשה. והנה פירוש ויכל אלקים ביום השביעי (ברא' ב, ב), כאשר נכנס היום השביעי כבר כלתה מלאכתו. וככה ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, בהכנס היום הראשון כבר נשבת כל השאור מהבתים.

הנה ההבדל בין הפירוש השני שמביא רש"י--באת שבת באת מנוחה--לפירוש של ראב"ע ("כי כלוי מעשה אינו מעשה"), שלפי רש"י מנוחה עצמה היא בריאה, ולפי ראב"ע ויכלו מסמן סוף והשלמת מעשה והיא עצמה אינה מעשה, וא"כ אין מקום לפירוש רש"י.

ונראה להביא ראיה לדברי רש"י מפסוק בפרשת ויחי (מט-יד, טו), "יששכר חמר גרם רבץ בין המשפטים, וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד". והנה ביטוי זה—"ירא מנחה כי טוב"—מקביל למ"ש במעשה בראשית כמה פעמים, "ירא אלקים כי טוב". מזה, שבסגנון התורה, הראייה בדבר שהוא טוב מוסב על דבר הנברא, ואפילו אינו ממשי, כגון: מנוחה. לפי זה, צודק רש"י במה שכתב "מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה", שה' ברא מנוחה ביום השביעי, אך מכיוון שאינו ממשי אין בו משום ביטול השביתה, ולכן כתוב: ויכל אלקים ביום השביעי וכו'.